

SZABÓ TAMÁS – SZABÓ PÁL

A területi fejlettség szerepe a visegrádi országok területfejlesztésében

The role of territorial development in the regional development of the Visegrad countries

SZERZŐK:

SZABÓ TAMÁS, PhD hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Földrajz- és Földtudományi Intézet, Regionális Tudományi Tanszék, tomisabo@student.elte.hu, ORCID: 0009-0005-0659-8589

SZABÓ PÁL, tanszékvezető, egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Földrajz- és Földtudományi Intézet, Regionális Tudományi Tanszék, pal.szabo@ttk.elte.hu, ORCID: 0000-0002-2140-2223

Kulcsszavak: területi fejlettség • kevésbé fejlett régiók • visegrádi országok

JEL kód: R58

Absztrakt: A tanulmány megkísérli áttekinteni a regionális politikában alkalmazott területi fejlettségi fogalom mérési kérdéseinek aktuális jellemzőit és az ezekre épülő területi lehatárolási törekvéseket, kisebb részben általánosan, az Európai Unió keretein belül, nagyobb részben pedig a visegrádi országok példáit figyelembe véve. A V4-ek esetében a legfontosabb fejlesztéspolitikai eszközök azonosítása érdekében a vonatkozó területfejlesztési törvényen és egyéb, az elmaradott területek lehatárolásával kapcsolatos dokumentumokon alapuló hosszú távú stratégiák alapján vizsgáljuk az érintett országok stratégiáit. Ez lehetőséget nyújt az országok és az uniós gyakorlat közötti hasonlóságok és különbségek azonosítására.

AUTHORS:

TAMÁS SZABÓ, Eötvös Loránd University, Faculty of Science, Institute of Geography and Earth Sciences, Department of Regional Science, tomisabo@student.elte.hu, ORCID: 0009-0005-0659-8589

PÁL SZABÓ, Eötvös Loránd University, Faculty of Science, Institute of Geography and Earth Sciences, Department of Regional Science, pal.szabo@ttk.elte.hu, ORCID: 0000-0002-2140-2223

Keywords: territorial development • less developed regions • Visegrád Countries

JEL-Code: R58

Abstract: The article attempts to review the current features of regional policy measurement issues of territorial development and the territorial delimitation efforts based on them, a smaller part in general with in the framework of the European Union, and a larger part considering the examples of the Visegrad countries. In order to identify the most important development policy tools, the countries' long-term strategies based on the territorial development law and other documents related to the delimitation of underdeveloped areas are examined. This provides an opportunity to identify similarities and differences between countries and EU practices.

BEVEZETÉS

Évtizedek óta foglalkoztatja a regionális egyenlőtlenségek kutatóit és a területfejlesztési szakpolitikát a területi fejlettség mérése, az egyenlőtlenségek feltárása és az ezek csökkentésére adható megoldások. Ez a gondolatkör – felfogásunkban – aktuálisan a regionális tudomány, a regionális földrajz és a regionális politika témakörében értelmezhető, és fontos, hogy ezek együttese, azaz az elmélet és a gyakorlat, a társadalmi tértudomány, térpolitika és a földrajzi valóság kapcsolódása működjön. Ha területi szempontból nézzük, akkor még az európai (leginkább uniós) dominancia és a kelet-közép-európai, illetve magyarországi sajátosságok a mérvadók esetünkben.

Munkánkban arra vállalkozunk, hogy áttekintsük a területi fejlettség regionális politikai mérési kérdéseit és az erre épülő területi lehatárolási törekvések aktuális jellemzőit, kisebb részben és általánosan az Európai Unió keretében, nagyobb részben a visegrádi országok esetében.

A TERÜLETI FEJLETTSÉG

A területi fejlettség és elmaradottság kiemelt jelenségpár a területi szaktudományoknál, és a területi szakpolitika esetében, mind világszinten és az Európai Unióban, mind az egyes országok, régiók, települések viszonylatában. Térségi társadalmi és gazdasági folyamatok generálója (migráció, FDI stb.) és a társadalmi szolidaritáson alapuló szakpolitika pénzüsszegeinek (támogatás) mozgatója. Emiatt értelmezni és mérni kell!

Egy földrajzi terület fejlettségének mérése azonban nehéz, mert összetett, a helyi természeti, társadalmi, gazdasági és infrastrukturális tényezők összességének (átlagos) fejlettsége, nem pedig egy konkrét jelenség (egy technológia, egy szervezet, egy személy stb. fejlettsége) (Szabó, 2015). A területi fejlettség mérését és területi elemzését pedig meghatározza a vizsgált időszak (jelen, múlt), a területi szint és a térség (földrajzi elhelyezkedése), és az ezekhez (idő és tér) kapcsolódó mérőszámok (statisztika) megléte, jellemzői,¹ valamint a választott módszer mint kiemelt mérőszám vagy komplex mutató, többváltozós statisztikai módszer alkalmazása. Fontos, hogy a minőség (nem mennyiség) áll a középpontban, és viszonyításról beszélünk (vertikális [nagyobb egység átlagához], horizontális [egy szinten lévő egységekhez] formában). Hasonlóan lényeges, hogy a többségi társadalmi vélemény mit ért és fogad el ebből, s a szakma képviselői milyen formában értelmezik, mérik iskolázottságuk, világszemléletük és ez alapján, valamint, hogy esetünkben mi az európai (fejlett világ) felfogás a meghatározó jelenségről. Mindezek okán a területi fejlettségi vizsgálatok sokfélék.

A területi fejlettség/elmaradottság felfogása, mérése és maga a fejlesztés is a múlt században sokáig gazdasági-infrastrukturális bázisra épült. Ez az egyoldalú tartalom az elmúlt évtizedekben oldódott, előbb a társadalom és a tudomány révén. Elméleti oldalról fontossá vált a természeti környezet és a társadalom szerepének növekedése (a környezetvédelem és az emberközpontúság), ezen szférák és elemeinek megjelenítése a fejlettségi felfogásban. Mindezt jelentette például a fenntarthatóság, fenntartható fejlődés kérdése, valamint új vagy újraértékelt (esetleg területi dimenzióba áthelyezett) jelenségek (fogalmak és mérések) megjelenése (területi versenyképesség, jólét, boldogság stb.). Módszertani oldalról pedig felmerült, hogy a gazdasági teljesítmény mutatói így nem elegendők, újabb indikátorok, akár komplex mérőszámok kidolgozása szükséges. Ez a kritika a szakpolitika és a politika szintjén is megjelent. Az ENSZ a HDI mutató bevezetésével, az Európai Unió és országai pedig felvetések, konferenciák, szakmai anyagok készítésével mozdultak el a korábbi állásponttól (Stiglitz jelentés [2008], „A GDP-n túli kezdeményezés” azaz a haladás mérése változó világunkban [ld. https://ec.europa.eu/environment/beyond_gdp/index_en.html] stb.). Azonban fontos kiemelni, hogy miként korábban a gazdasági túlsúlynak, úgy most a komplexitásnak, a tényezők arányainak is vannak kritikái (Szabó, 2015, 275). Például a társadalmi túlsúlyba fordulás nem célszerű, mivel a területfejlesztés és nem a társadalompolitika a cél, vagyis meg kell tartani a földrajzi tényezők egyensúlyát. Másrésztől minden mérési kísérletnek voltak és lesznek kritikái, és ahogy az egy főre jutó GDP korlátossága is megjelent, úgy a HDI és társai is vitattak (hány jelenséget, milyen indikátorokkal és súlyozással mérnek) (Farkas, 2012).

A lényeg, hogy mi a célunk a fejlettség értelmezésével és mérésével? Esetünkben a területfejlesztés, a területi beavatkozás konkretizálása, a fejlesztési támogatások minél obje-

tívebb elosztása (egyszerűen fogalmazva a pénzek igazságos területi átcsoportosítása), az elmaradott régiók preferálása. A speciális szempontok e kérdésben ezek alapján az alábbiak: kellene hivatalosan rögzített elvek, szabályozás (mindez lehetőleg konszenzus alapján), területi lehatárolás és egységek, ezek közigazgatási vagy/és fejlesztési szervei, és szükséges a fejlettség szintjének konkrét meghatározása a választott módszer (kiemelt mutató vagy komplex mérőszám) és konkrét indikátorok révén (és ezekben is jó lenne a konszenzus). Ezekon túl minden irányba kell az artikulálhatóság (weblapon stb.), valamint kell a transzparencia és a társadalmi kontroll. Az utóbbiak miatt célszerű az egyszerűség, érthetőség (például megértse a nem szakmai döntéshozó is, meg az adóját befizető állampolgár is). Kell a rendszer beindulása előtt működése hatásainak felmérése (például kimaradók reakciói, „átigazolások”, beáramlás a támogatott térségbe), illetve a rendszer működésének tapasztalatai alapján később esetleges korrekciói. Majd az eszközök és végrehajtás, ami itt már nem témánk.

AZ EURÓPAI UNIÓ JELLEMZŐI

Az alap az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződés, a Lisszaboni Szerződés 174. cikke a gazdasági, társadalmi és területi kohézióról. Eszerint „Az Unió különösen a különböző régiók fejlettségi szintje közötti egyenlőtlenségek és a legkedvezőtlenebb helyzetű régiók lemaradásának csökkentésére törekszik”.

Az Európai Unió aktuális regionális politikája különböző területi szintekben és egységekben működik, ezek közül e kérdés, az elmaradottság, az országok és NUTS2 régiók esetében realizálódik. (A makrorégiók és EGTC-k a speciális jellemzőik és problémáik miatt alanyai a szakpolitikának.) A méréshez szükséges adatokat a központi statisztikai hivatal, az Eurostat szolgáltatja.

A területi fejlettség mérése az integrációban, a többéves uniós költségvetési ciklusok bevezetése (1989) utáni időszakot nézve, az egy főre jutó GDP használatát jelentette és a NUTS2 régiókat. A kezdetektől az EU átlagértékének 75%-a volt a határvonal, és az ez alatti értékkel bírók (ciklust megelőző, rendelkezésre álló három év átlaga) az elmaradott (konvergencia) régiók, és jelenleg is ez a mérce (ld. pl. https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/how/is-my-region-covered_en). Annyiban volt változás, hogy más régiók is, sőt egy ideje mindegyik, bár a fejlettebbek jóval kisebb mértékben támogatáshoz jutnak e keretben, vagyis ahol a mérce az egy főre jutó GDP (vásárlóerő-paritáson, EU átlagértéke 100%) – jelenleg három kategória van: <75%, 75-100%, >100% (az előző ciklusban a középső csoport 75-90% között volt).

Ahogy korábban említettük, voltak törekvések más mérőszámok bevezetésére is, de ezek nem jutottak el konszenzusos megállapodásig. Volt például a regionális HDI, vagy aktuálisan fut (Kohéziós Jelentésben például) egy, pár évente kiszámolásra kerülő Regionális Versenyképességi Index (Regional Competitiveness Index, 74 mutatóból egy mérőszám). Ha megnézzük (ahogy az EU megfelelő részlegében is megtették) az utóbbinál a kapcsolatot az egy főre jutó GDP-vel, kiderül, hogy nagyon szoros a korreláció értéke, és a pontdiagram is azt mutatja, hogy igazából mely régiók elmaradottak a GDP/fő alapján, azok RCI értékei is általában alacsonyak (nem versenyképesek). Azaz első megközelítésben így feleslegesnek tűnik bevezetése, és vitatható is lenne (miért 74 indikátor, miért azok, milyen súllyal stb.).

Persze tényezőnként vannak differenciák, így egy-egy jelenség kiemelése nem célszerű (például munkanélküliség terén részben más a területi kép, ahol Magyarország térségeinek nem is magasak az értékei), de ha összetetten nézzük, például a $\text{GDP}/\text{népesség} = \text{GDP}/\text{foglalkoztatott}$ (hatékonyság) $\times$ $\text{foglalkoztatott}/\text{aktív népesség}$ (munkaerőpiac) $\times$ $\text{aktív népesség}/\text{népesség}$ (demográfia) formában (Nemes Nagy, 2006), és ha az egy főre jutó GDP-je alacsony egy régióknak, akkor ezen három fontos tényező sem bírhat magas értékkel.

A különböző EU ciklusok regionális politikájában mindig első számú célkitűzésként szerepelt az elmaradott régiók felzárkóztatása, fejlődésben lemaradt régiók támogatása, s ezt a mindenkor rendelkezésre álló szakpolitikai keret elosztása is tükrözte. Súlya idővel némileg változott, méghozzá nőtt a koncentráció alapelveinek érvényesülésével (a legtöbb támogatást a legelmaradottabb országok és régiók kapják). A speciális térségek szerepe pedig számottevően lecsökkent (Igari, 2021), most igyekszik „erősödni” újból ez az irány, statisztikai (pl. NUTS3 régiók tipizálása) és lobbis oldalról (makrorégiók, EGTC-k).

Az elmaradott országok esetében az 1990-es évek elején bevezetett Kohéziós Alapban testesült meg ez a kérdéskör: azon országok, amelyek egy főre jutó GNI értéke nem éri el az európai uniós átlag 90%-át, támogatásra jogosultak az alpból (kohéziós országok). Ez jelenleg is így működik.

Az Európai Unió regionális politikájára tehát jellemző, hogy szakdokumentumaiban, háttéranyagaiban a boldogság mérésétől a soktényezős felfogáson át a HDI-ig sokféle oldala megjelenik a területi fejlettségnek, mert az EU regionális politikája számára a területi fejlettségről szóló viták fontosak, ám a különböző új alternatívák (felfogások és mérések) kissé bizonytalanok, ráadásul ugyanúgy kritikák érik őket, így döntően továbbra is a korábbi gyakorlatot folytatják. Azaz a jelenlegi regionális politikai ciklus esetében is a korábbi konszenzus és az egyszerűség a lényeges, így egytípusú mérőszám értékei döntenek a rendelkezésre álló milliárd eurók java részéről: a szakpolitika a már viszonylag jól mérhető, általában közmegegyezéssel elfogadott, s jól kommunikálható egy főre jutó GNI-ra és GDP-re építi az általános értelemmel vett elmaradott országok, illetve NUTS2 régiók lehatárolását, s ezzel a pénzbeli támogatások javának elosztását.

A tagállamok esetében a területfejlesztés alapvető kettőssége, hogy egyrészt próbálja a hazai igényeket kiszolgálni, másrészt az EU elvárásoknak (alapelveknek) megfelelni. Ennek a Partnerségi Megállapodásban és az ebből származó Operatív Programokban kell érvényre jutnia. A fejlettség kapcsán ez azt jelenti, hogy forrás regionális szinten az EU támogatások adhatnak (NUTS2 régiók), ugyanakkor kisebb vagy speciális térségi és akár települési szinten (NUTS3, LAU, mikroregiók, kiemelt térségek) saját hatáskörben mérhető az elmaradottság, kijelölhetők a támogatásra jogosultak, és akár hazai források, akár közvetlenül vagy közvetetten uniós források (vagy kedvezmények, helyzeti előnybe juttatások) adhatók számukra. Ezek vagy beépülnek OP-kba, vagy nem. Előbbi kifejezetten a fejlett országoknál markáns, ahol nincsenek vagy szinte nincsenek elmaradott régiók. Ami mérési oldalról jelen van, hogy a kedvelt GDP/fő mutató GDP része csak egy területi szintig létezik (NUTS3), alatta már más mérőszámok és kombinációjuk merül fel.

Kérdés, hogy az uniós felfogás, mérés mennyiben köszön vissza a visegrádi országok gyakorlatában. Az EU elmaradott tagállamaiként résztesznek a Kohéziós Alapból (elmaradott országok) és legtöbb NUTS2 régiójuk az elmaradott kategóriában van (konvergencia régiók). Ugyanakkor a saját hatáskörben megfogalmazott területfejlesztés vagy nyugati

mintát követő, vagy specialitásokkal is jellemezhető a stratégia, mérés, lehatárolás, esetleges hazai források osztása terén? A következő részben ezzel foglalkozunk.

VISEGRÁDI ORSZÁGOK

A visegrádi országok vizsgálatok azokat a legfontosabb fejlesztéspolitikai eszközöket igyekszünk bemutatni, melyek célja a fejlettségbeli különbségek azonosítása, az elmaradott térségek lehatárolása. A fókuszban alapvetően azok a módszertanok állnak, melyek nem csak települési, hanem (legalább az aggregált adatok segítségével) magasabb területi szinteken is igyekeznek lehatárolni a társadalmi, gazdasági nehézségekkel küzdő területeket. Az eszközök azonosításához az adott ország területfejlesztési törvényére épülő hosszú távú stratégiáit, és egyéb, az elmaradott területek lehatárolásához kapcsolódó dokumentumait vettük figyelembe.

MAGYARORSZÁG

Magyarországon a területfejlesztés jogi keretrendszerét az 1996-os területfejlesztésről és területrendezéséről szóló törvény szolgálta. A jogszabály a területfejlesztés elsődleges céljának a főváros és a vidék, a városok és a községek, valamint a fejlett és az elmaradott térségek és települések közötti – az életkörülményekben, a gazdasági, a kulturális és az infrastrukturális feltételekben megnyilvánuló – jelentős különbségek mérséklését, emellett a társadalmi esélyegyenlőség biztosítása érdekében az újabb válságterületek kialakulásának megakadályozását jelölte meg. A fejlettségi nehézségekkel küzdő területegységek hazai lehatárolásának jelenlegi legfontosabb eszköze is az 1996-os törvényre hivatkozik: a 290/2014-es kormányrendelet alapján történik a kedvezményes járások besorolása.

A járások területi fejlettség alapján történő osztályozását négy mutatócsoport (társadalmi és demográfiai, lakás és életkörülmények, helyi gazdaság és munkaerő-piaci, valamint infrastruktúra és környezeti) komplex indikátora alapján végzik el. Összesen 24 mutatót alkalmaznak, melyeket normalizálás segítségével transzformálnak azonos terjedelmű skálára.

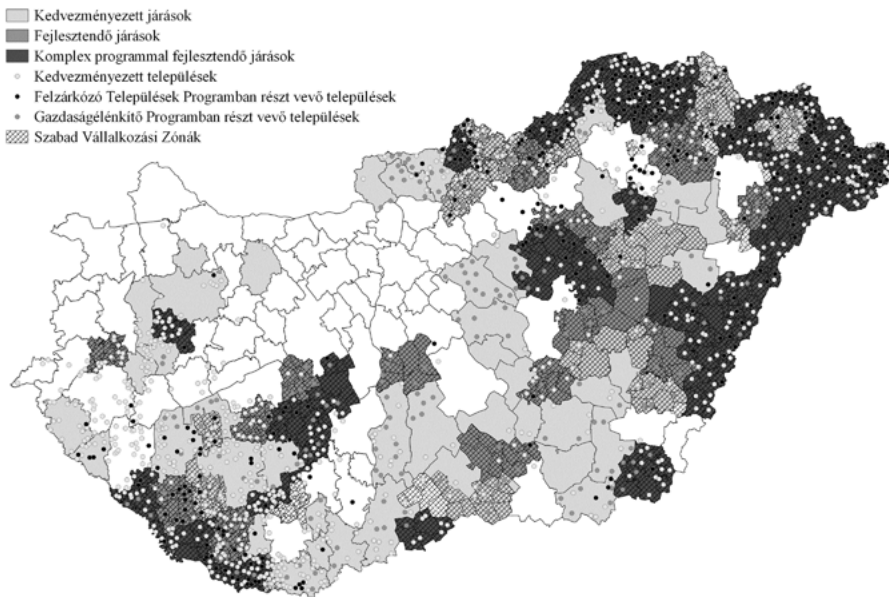
A kedvezőtlen társadalmi és gazdasági helyzetben lévő járásokat aztán három kategóriába sorolják (1. térkép):

- *kedvezményezett járások*: azok a járások, amelyeknek komplex mutatója kisebb, mint az összes járás komplex mutatójának átlaga;
- *fejlesztendő járások*: a kedvezményezett járásokon belül azok a legalacsonyabb komplex mutatóval rendelkező járások, amelyekben az ország kumulált lakónépességének 15%-a él;
- *komplex programmal fejlesztendő járások*: a kedvezményezett járásokon belül azok a legalacsonyabb komplex mutatóval rendelkező járások, amelyekben az ország kumulált lakónépességének 10%-a él.

A fenti kategóriákon felül, a rendelet alapján a vármegyei közgyűléseknek lehetőségük van *regionális szempontból kedvezményezett járásokat* kijelölni.

Természetesen további, az elmaradott területek fejlesztését célzó eszközök is megjelennek a hazai területfejlesztésben (Szabad Vállalkozási Zónák, kedvezményezett települések, Gazdaságélénkítő Program, Felzárkózó Települések Program), ezek azonban elsősorban települési szinten értelmezendők. Ezek lehatárolása vegyes, némelyek kapcsolódnak a kedvezményezett járások azonosításához alkalmazott komplex indikátorhoz (vagy magukhoz a kedvezményezett járásokhoz), másokat egyéb mutatók alapján választják ki. Területi elhelyezkedésük szempontjából (1. térkép) jelentős átfedést mutatnak a különböző besorolások.

1. térkép: A hátrányos helyzetű járások és települések azonosítására alkalmazott hazai eszközök
 Figure 1: Tool used in Hungary to identify disadvantaged districts and municipalities

Forrás: saját szerkesztés.
 Sources: own editing.

LENGYELORSZÁG

Nemzeti Regionális Fejlesztési Stratégia

A lengyel fejlesztéspolitikai stratégia és programdokumentum jogi keretrendszerét a fejlesztéspolitika irányításának elveiről szóló 2006-os törvény határozza meg (Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju). A Nemzeti Regionális Fejlesztési Stratégia (Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 [KSR.R]) tágabban

és részletesebben meghatározza a 2030-ig szóló lengyel területfejlesztési elveket, irányvonalakat, célkitűzéseket, a szakpolitika végrehajtási rendszerét és annak pénzügyi keretét. Lengyelországban a 2014–2020-as programozási időszak után, a 2021–2027-es ciklusban is megmarad a regionális politika vegyes végrehajtási rendszere, mely a vajdasági önkormányzatok által végrehajtott regionális operatív programokon, valamint a kormány által irányított nemzeti szintű operatív programokon és egyéb fejlesztési stratégiákon alapul. Utóbbiak Lengyelország egészére, vagy előzetesen kiválasztott vajdaságok és egyéb területek (pl. *határ menti területek, elmaradott térségek*) fejlesztésére koncentrálnak.

A Nemzeti Regionális Fejlesztési Stratégia több, úgynevezett stratégiai beavatkozási területet, azaz OSI-t (obszarów strategicznej interwencji) is meghatároz, ezek a következők:

- *tartós marginalizáció által fenyegetett területek,*
- *társadalmi-gazdasági funkcióikat veszítő középvárosok,*
- *Kelet-Lengyelország,*
- *és Szilézia.*

2. térkép: Kelet-Lengyelországi makrorégió és Szilézia vajdaság
Figure 2: Macroregion of Eastern Poland and Silesia Voivodeship

Forrás: saját szerkesztés.

Sources: own editing.

Kelet-Lengyelország és Szilézia OSI státusza alapvetően a kedvezőtlen gazdasági, társadalmi és esetenként környezeti jellemzők miatt indokolt. Az ország keleti vajdaságainak helyzete különös kihívást jelent a területfejlesztés számára. A makrorégiót alacsony fejlett-

ségi szint jellemzi, az országrész régióinak egy főre jutó GDP értéke 2019-ben az EU-27 átlagának 50-63%-a volt, míg a lengyelországi átlag 68-86%-át érték el. A gazdasági mellett a demográfiai folyamatok is kedvezőtlenül alakulnak: 2000 és 2019 között évente átlagosan 14.000 fővel csökkent Kelet-Lengyelország népessége a migráció és a természetes fogyás következtében. Súlyosbítja a helyzetet, hogy a jelentősnek mondható elvándorlás javarészt a fiatal és képzett népességet érinti. Szintén problémát jelentenek a közlekedési infrastruktúrális nehézségek (pl. autópályák elérhetősége, vasúti hálózat hiányosságai), a vállalkozói ökoszisztéma fejletlensége (a piac mérete, vállalkozások száma, tudásbázis stb.), a magánberuházások alacsony szintje, a munkaerő-piaci kihívások, valamint a villamosenergia-hálózat hiányosságai is (KSRR, Fundusze Europejskiej Polski Wschodniej 2021–2027).

Kelet-Lengyelország mellett *Szilézia* vajdaság is előzetesen meghatározott beavatkozási területként jelenik meg a Nemzeti Regionális Fejlesztési Stratégiában annak ellenére, hogy a dokumentum az egyik legerősebb gazdasággal rendelkező régióként hivatkozik rá. Az OSI státusz oka ebben az esetben az, hogy az elmúlt években más vajdaságokhoz képest gyengült a növekedés üteme, melyet alapvetően a vajdaság gazdaságának hagyományos bányá- és acéliparttól való függésével magyaráznak. A KSRR alapján a bányaiipar természetre és környezetre gyakorolt romboló hatásának mérséklése, a posztindusztriális területek revitalizációjának igénye, a magas hozzáadott értékű gazdasági tevékenységek alacsony szintje, valamint a lakásállomány fejlesztésének szükségessége szintén a vajdaságot célzó megkülönböztetett beavatkozások indokoltsága mellett szólnak.

A kelet-lengyelországi makrorégió, valamint Szilézia vajdaság az egyedi jellemzőik alapján lettek beavatkozási területként meghatározva, nem pedig egy előzetes szempontrendszer alkalmazó eljárás során. Ezzel ellentétben a KSRR rendelkezik az elmaradott vidéki térségek lehatárolásáról is, mely azonban már egy részletesen kidolgozott módszertan alapján történik. Ezek a térségek a Nemzeti Regionális Fejlesztési Stratégia *tartós marginalizáció által fenyegetett területek* beavatkozási területeként szerepelnek.

A kapcsolódó módszertan alapján először a 2014-es állapotra vonatkozóan végezték el a községek (gmina) besorolását. A lehatárolás célja a fejlesztéspolitikai célokhoz kapcsolódó széleskörű alkalmazási lehetőség vajdasági, regionális és nemzeti szinten egyaránt. Az alkalmazott indikátorrendszer összesen 14 mutatót tartalmaz (1. táblázat), az indikátorok mérése alapvetően települési szinten zajlik (kivéve a *Gazdasági fejlettség általános szintje* mutatót, melyet NUTS3 területi szinten elemeznek). A mutatókat két részre osztják, egyfelől a társadalmi jelenségeket, másfelől a gazdasági viszonyokat vizsgáló indikátorok csoportjára. Előbbiek alapvetően a lakosság demográfiai jellemzőihez, migrációs folyamataihoz, képzettségi szintjéhez, jövedelmi helyzetéhez, valamint az általuk elérhető szolgáltatásokhoz kapcsolódnak; míg a gazdasági indikátorok többek között az önkormányzatok gazdasági helyzetére, a vállalkozási aktivitásra, a munkanélküliség mértékére terjednek ki, de ide tartozik az urbanizáció szintje is. Az egyes mutatókhoz kapcsolódó adatokat standardizálják, és küszöbértékeket határoznak meg nekik, ezek alapján sorolják be a településeket a *tartós marginalizációval fenyegetett területek* kategóriába (Śleszyński, 2019; Śleszyński et al., 2017).

1. táblázat: A tartós marginalizáció által fenyegetett területek lehatárolására alkalmazott mutatók
 Table 1: Indicator used to identify areas at risk of persistent marginalisation

Mutató	Mutató leírása
Társadalmi jellemzőkre vonatkozó mutatók	
Időskorúak aránya	A 65 éves és idősebb népesség aránya az aktív korú népességhez képest
Migrációs egyenleg	Az állandó tartózkodásra vonatkozó be- és kijelentkezések egyenlege 100 lakosra vetítve
Lakosság képzettségi szintje	A felsőfokú végzettségűek aránya a 13 éves és idősebb népességben belül
Iskolai végzettség	Átlagos teszteredmények az általános iskolákban
Jövedelmi szegénység	Szociális támogatásban részesülők aránya
Társadalmi részvétel	A legmagasabb részvételi arány országos általános választásokon
Szolgáltatások elérhetősége	A különböző szintű szolgáltató központok időbeli elérhetőségének mutatója
Gazdasági jellemzőkre vonatkozó mutatók	
Gazdasági fejlettség általános szintje	Egy főre jutó bruttó hazai termék (az országos átlaghoz viszonyítva)
Vállalkozói aktivitás a tercier szektorban	A tercier szektorban működő vállalkozások száma 1000 főre vetítve
Önkormányzatok gazdasága	Az egy főre jutó önkormányzati bevételek
Lakossági vagyon és befektetés	Az egy főre jutó befejezett lakások alapterülete
Munkanélküliség	100 aktív korú személyre jutó munkanélküliek száma
Területi hozzáférhetőség	Potenciális áruk rendelkezésre állásának indexe*
Az urbanizáció szintje	A beépített és urbanizált területek aránya

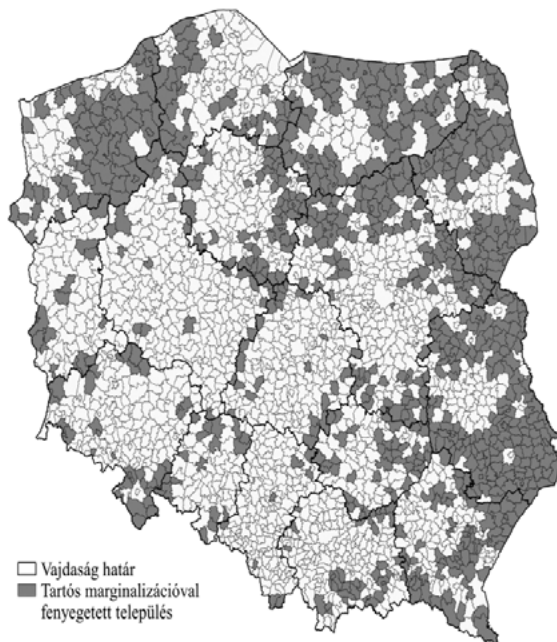
Forrás: Śleszyński, 2019.

Megjegyzés: *Az index az országos jelentőségű települések, valamint az egyéb közlekedési csomópontok időbeli elérhetőségét vizsgálja (figyelembe véve az összes alapvető közlekedési módot), a társadalmi-gazdasági fejlettségi szinttel súlyozva.

Sources: Śleszyński, 2019.

Az első, 2014-es lehatárolás után 2018-ban, a 2021–2027-es programozási időszakra vonatkozóan ismét elvégezték a települések besorolását. A lehatárolás jelentőségét az adja, hogy a vajdasági operatív programokban meghatározott támogatásokat kötelezően az adott vajdaság területén található *tartós marginalizáció által fenyegetett területek* (és a *társadalmi-gazdasági funkcióikat veszítő középvárosok*) kapják. A 2018-as eredmények szerint a 2478 község közül 667-et (26,9%) azonosítottak problémás területként (3. térkép). A 2014-es adatokhoz képest ugyan kevesebb, mint két százalékkal, de nőtt az érintett települések száma: akkor 627 község kapta meg ezt a státuszt (Śleszyński, 2019).

3. térkép: A tartós marginalizációval fenyegetett területek a 2018-as lehatárolás alapján Lengyelországban
Figure 3: Areas at risk of persistent marginalisation based on the 2018 delimitation in Poland

Forrás: saját szerkesztés.
Sources: own editing.

CSEHORSZÁG

Regionális Fejlesztési Stratégia 2021+

A Cseh Köztársaság Regionális Fejlesztési Stratégia 2021+ dokumentuma (Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+, a továbbiakban SRR) a 2021–2027-es tervezési időszakra vonatkozóan adja meg az ország területfejlesztési irányvonalait. A stratégia a 2000-ben elfogadott területfejlesztés támogatásáról szóló törvénnyel (Zákon č. 248/2000 o podpoře regionálního rozvoje) összhangban törekszik a versenyképesség előmozdítására, a regionális egyenlőtlenségek csökkentésére és a fenntartható fejlődést elősegítő megoldások megtalálására. A dokumentum összesen öt területi dimenziót határoz meg:

- *várostömörülések (metropoliszok),*
- *agglomerációk,*
- *regionális központok,*
- *strukturálisan érintett régiók,*
- *valamint a gazdasági és társadalmi szempontból sérülékeny területek.*

Ezek a dimenziók csak bizonyos típusú területegységeket magukban foglaló kategóriákat (*várostömörülések, agglomerációk, regionális központok*) tartalmaznak; olyan dimenziót, mely előzetesen kiválasztott területegységekre vonatkozik (*strukturálisan érintett régiók*), valamint olyan lehatárolást, mely egy indikátorrendszer alapján sorolja be az adott területi szint egységeit (*gazdasági és társadalmi szempontból sérülékeny területek*). Az elmaradott térségek lehatárolásának vizsgálatához alapvetően az utóbbi két dimenzió kapcsolódik.

A *strukturálisan érintett régiók* (strukturálné postižená kraje) hasonlóak Kelet-Lengyelország és Szilézia példájához, miszerint az adott régiók jellemzőik miatt előzetesen lettek beavatkozási területként megjelölve. Ezen területi dimenziót összesen három kerület (kraj) alkotja (4. térkép), és az SRR alapján ezekben a kerületekben társadalmi, gazdasági és környezeti problémák is koncentrálódnak. Gazdaságukban a bányászat, a feldolgozóipar és a vegyipar a meghatározók, napjainkban pedig alacsony gazdasági növekedési rátát mutatnak, és jelentősen elmaradnak Csehország fejlettebb régióitól. Általánosságban elmondható, hogy alacsony a vállalkozási intenzitás, nem vonzó területek a beruházások számára, csökken a munkalehetőségek száma, összességében pedig gyenge a népességmegtartó képességük.

A lengyel tartós marginalizáció által fenyegetett területek lehatárolásával lehet párhuzamba hozni a cseh *gazdasági és társadalmi szempontból sérülékeny területeket* (hospodářsky a sociálně ohrožená území [HSOÚ]), melyek az SRR-ben megadott tényezők szerint kerülnek meghatározásra. Egy öt mutatóból álló szempontrendszer alapján (2. táblázat) az úgynevezett kiterjesztett hatáskörű önkormányzatok (obcí s rozšířenou působností) szintjén vizsgálják a területegységeket.

2. táblázat: A gazdasági és társadalmi szempontból sérülékeny területek azonosításához alkalmazott mutatók

Table 2: Indicators used to identify areas of economic and social vulnerability

Mutató
Lakásépítés intenzitása
Népességszám-változás
Öregedési index
Munkanélküliségi ráta
Vállalkozási intenzitás

Forrás: *Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+*.

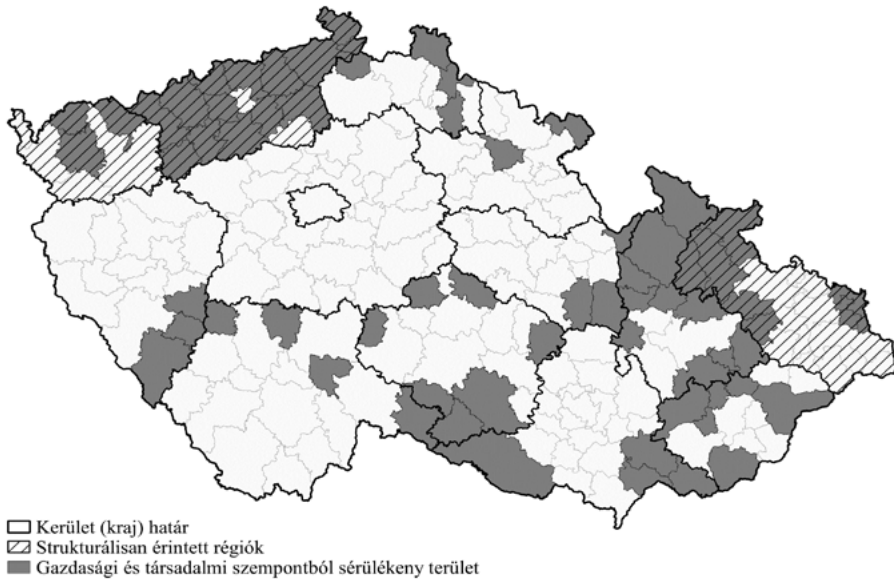
Sources: *Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+*.

Ezen módszertan lényegesen kevesebb mutatót tartalmaz, mint a hasonló lengyel lehatárolás vagy a magyar kedvezményezett járások besorolására alkalmazott komplex metódus. Az indikátorok kiterjednek a gazdasági és társadalmi rendszerek alapvető jellemzőire, de nem kapnak szerepet például az oktatást és iskolázottságot, a közlekedési viszonyokat, az infrastrukturális ellátottságot vagy a (köz)szolgáltatások elérését mérő aspektusok.

A legfrissebb, 2018-ban elvégzett lehatárolás szerint (4. térkép) az ország 205 kiterjesztett hatáskörű önkormányzata közül 73 került a *gazdasági és társadalmi szempontból*

sérülékeny területek közé, mely 35,6%-os arányt jelent. A fővárost is magában foglaló közép-csehországi kerületet leszámítva az összes kerületben található érintett önkormányzatok, azonban kiemelkedő számban vannak jelen a keleti és az észak-nyugati kerületekben.

4. térkép: A gazdasági és társadalmi szempontból sérülékeny területek és a strukturálisan érintett régiók a 2018-as lehatárolás szerint Csehországban
 Figure 4: Economically and socially vulnerable areas and structurally affected regions in the Czech Republic as defined in 2018

Forrás: saját szerkesztés.
 Sources: own editing.

TÁRSADALMI KIREKESZTÉS INDEX

Az elmaradott térségek azonosításának elemzésekor Csehország esetében néhány mondatban meg kell említeni a *társadalmi kirekesztés indexét* (index sociálního vyloučení) is. Az indikátort elsősorban abból a célból alkalmazzák, hogy az önkormányzatoknak segítséget és eszközt nyújtsanak a társadalmi kirekesztés veszélyének kitett vagy a már társadalmi kirekesztettségben élő lakosság integrációjának fokozásához, a társadalmilag kirekesztettséggel érintett települések számának csökkentéséhez. Az alkalmazott definíció szerint a társadalmi kirekesztés folyamatával az emberek azon csoportja érintett, amely korlátozottan fér hozzá olyan erőforrásokhoz, melyek egyébként a társadalom más tagjai számára rendelkezésre állnak. A társadalmi kirekesztés indexet öt mutató komplex indikátoraként hozzák létre (3. táblázat), melyek különböző társadalmi dimenziókat foglalnak magukban (Metodika pro posouzení míry a rozsahu sociální hovyloučení v území).

3. táblázat: A társadalmi kirekesztés mérésére szolgáló mutatók
 Table 3: Indicators forme asuring social exclusion

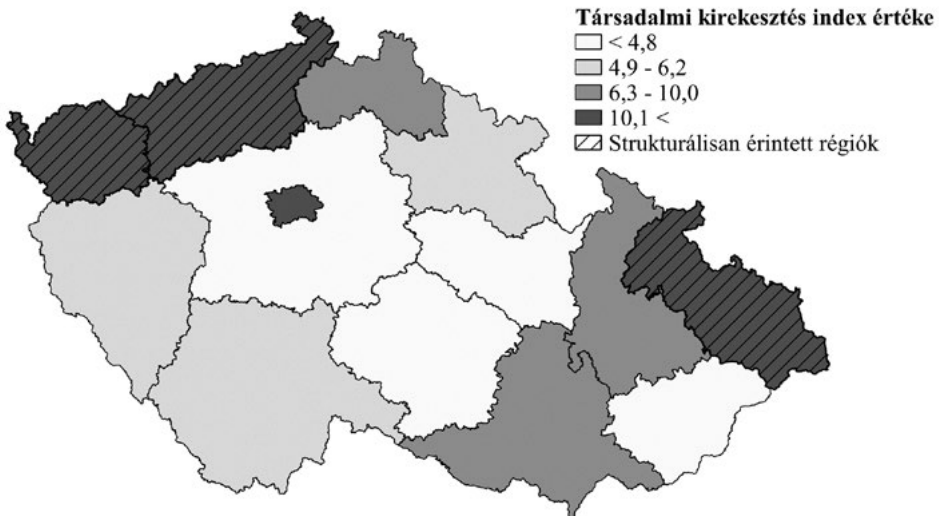
Mutató
Létfenntartási támogatásban részesülők
Lakhatási támogatásban részesülők
Végrehajtási (elárverzési) folyamat által érintett személyek
Tartósan munkanélküli személyek
Korai iskolaelhagyók

Forrás: Metodika pro posouzení míry a rozsahu sociální vyloučení v území.
 Sources: Metodika pro posouzení míry a rozsahu sociální vyloučení v území

A kerületi szintű adatok vizsgálata alapján párhuzam mutatkozik a cseh Regionális Fejlesztési Stratégiában foglaltakkal: 2021-ben és az azt megelőző években a társadalmi kirekesztési index alapján az Ústí nad Labem-i, a Morva-Sziléziai, valamint a Karlovy Vary-i kerületek a legrosszabb helyzetben lévő régiók közé tartoztak (5. térkép), mely megegyezik az SRR *strukturálisan érintett régiók* területi dimenziójával. A három kerület mellett azonban szintén rosszul teljesít a főváros, Prága is.

5. térkép: A társadalmi kirekesztés értéke az egyes régiókban (krajokban) 2021-ben, valamint a strukturálisan érintett régiók

Figure 5: Value of social exclusion in each region (county) in 2021 and the structurally affected regions

Forrás: saját szerkesztés.
 Sources: own editing.

SZLOVÁKIA

Szlovákia 2030-ig szóló jövőképe és fejlesztési stratégiája

Szlovákia 2030-ig szóló jövőképe és fejlesztési stratégiája (Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030), a továbbiakban Szlovákia 2030 dokumentum, az ország fejlesztéspolitikai stratégiáját foglalja össze. Jogi keretrendszerét a területfejlesztés támogatásáról szóló 2008-as törvény szolgáltatja (Zákon č. 539/2008 o podpore územného rozvoja), emellett pedig a Szlovákia Programmal, azaz az ország 2021–2027-es időszakára vonatkozó operatív programjával is összhangban van. A területfejlesztési célok elérése érdekében ez a dokumentum is különböző lehatárolásokat alkalmaz a községek és városok, valamint a régiók szintjén, melyekre az egyedi célkitűzések és intézkedések irányulnak. A Szlovákia 2030 stratégia összesen hatféle csoportosítást alkalmaz:

- *országos fejlettségi centrum;*
- *várostérségek és agglomerációk fejlesztési potenciáljának kiaknázása;*
- *gazdaságilag és társadalmilag hátrányos helyzetű térségek, átalakuló és hanyatló régiók;*
- *védtett természeti és kulturális területek által uralt régiók, városok és községek;*
- *hegyvidéki területek és vidéki települések által dominált régiók;*
- *régiók, városok és községek határ menti és határon átnyúló területeken.*

Hasonlóan a cseh fejlesztési stratégiához, itt is háromféle megközelítéssel találkozhatunk, egyfelől előzetesen kiválasztott területegységekkel (pl. *országos fejlettségi centrum*), másfelől csak adott típusú területegységeket lefedő kategóriákkal (pl. *hegyvidéki területek és vidéki települések által dominált régiók*), valamint kidolgozott szempontrendszer alapján történő lehatárolással (pl. *gazdaságilag és társadalmilag hátrányos helyzetű térségek, átalakuló és hanyatló régiók*). Az elmaradott térségek azonosítása utóbbi eljárással történik, és szemben a lengyelországi és csehországi példákkal, a magyar mintához hasonlóan a szlovák fejlesztéspolitikai stratégia sem jelöl ki előzetesen régiós szinten olyan területegységeket, melyek kedvezőtlen társadalmi-gazdasági jellemzőkkel rendelkeznek.

A Szlovákia 2030 dokumentumban az elmaradott térségekre vonatkozó lehatárolást a *gazdaságilag és társadalmilag hátrányos helyzetű térségek, átalakuló és hanyatló régiók* jelentik (hospodársky a sociálne ohrozené územia, konverzná upadajúce regióny). A gyakorlatban településeket, valamint stratégiai-tervezési régiókat (strategicko-plánovacie regióny) is ebbe a kategóriába sorolnak. Összesen három mutatót alkalmaznak (4. táblázat), melyekhez határértékeket is megszabnak, és ezeket túllépve kerülnek az adott területegységek ebbe a kategóriába.

4. táblázat: A gazdaságilag és társadalmilag hátrányos helyzetű térségek, átalakuló és hanyatló régiók azonosításához alkalmazott indikátorok

Table 4: Indicators used to identify economically and socially disadvantaged areas, regions in transition and regions in decline

Mutató	Mutató leírása
Munkanélküliség ráta	Azon stratégiai-tervezési régiók, ahol a munkanélküliségi ráta legalább kilenc egymást követő negyedévben az országos munkanélküliségi ráta 1,5-szerese
Foglalkoztatottsági ráta	Azon stratégiai-tervezési régiók vagy települések, ahol az elmúlt három évben a foglalkoztatási lehetőségek több mint 20%-át adó ágazatban több, mint 30%-kal csökkent a foglalkoztatás
Marginalizált társadalmi csoportok aránya	Azon stratégiai-tervezési régiók és települések, ahol a marginalizált társadalmi csoportok átlagon felüli arányban vannak jelen

Forrás: *Vízia a stratégia rozvoja Slovenska doroku 2030.*

Megjegyzés: A marginalizált társadalmi csoportok lehatárolásáról a Szlovákia 2030 dokumentum nem értekezik.

Sources: *Vízia a stratégia rozvoja Slovenska doroku 2030*

Legkevésbé fejlett járások támogatásáról szóló törvény

A szlovák fejlesztéspolitikában az elmaradott térségek kezelésében jelenleg fontosabb eszköznek bizonyul a legkevésbé fejlett járások támogatásáról szóló 2015-ös törvény (Zákon č. 336/2015 o podporanj menej rozvinutých okresov). A jogszabálynak jelenleg a 2023. január 1-jén életbelépett ideiglenes változata hatályos, célja pedig a legkevésbé fejlett járások lehatárolása azok társadalmi és gazdasági fejlesztése érdekében. Az eddigiekben vizsgált eszközök és lehatárolások közül ezen törvény alkalmazza a legegyszerűbb módszertant, mindösszesen a munkanélküliséget figyelembe véve sorolja az egyes járásokat (okres) a legkevésbé fejtek közé. A munkanélküliségi adatok (aktív korú népességben belül az álláskeresők aránya) alapján a Belügyminisztérium listát készít az érintett járásokról. A listára azon járásokat veszik fel, amelyekben az adott naptári negyedévre vonatkozóan a munkanélküliség aránya nagyobb volt, mint a munkanélküliség arányának 1,35-szöröse az előző tizenkét egymást követő naptári negyedév során legalább kilenc naptári negyedévben, és elérte a legalább 5,5 százalékot.

A legkevésbé fejlett járások listáját negyedévente frissítik, első alkalommal 2015 III. negyedére vonatkozóan készült el, a legfrissebb adatok pedig 2022. IV. negyedévhez kapcsolódóan állnak rendelkezésre. Az érintett járások száma a két időpont között majdnem duplájára nőtt (6. térkép), azaz a kedvezőtlen tendencia egyértelmű. Területileg az ország keleti része a leginkább érintett, és a mérés kezdetétől igaz, hogy a Magyarországgal határos keleti járások jelentős arányban vannak jelen a legfejletlenebbek között (Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny).

6. térkép: A legkevésbé fejlett járások 2015 és 2022 között
Figure 6: Least developed districts between 2015 and 2022

Forrás: saját szerkesztés.
Sources: own editing.

HASONLÓSÁGOK ÉS KÜLÖNBSÉGEK

Összevetve a visegrádi csoport vizsgált eszközeit elmondható, hogy különböző megközelítéseket használnak, melyek között vannak visszatérő elemek is. Az alkalmazott mutatók számában egyértelműen a magyar *kedvezményezett járások* lehatárolására szolgáló komplex indikátor jár élen, összesen 24 mutatóval (5. táblázat), ezután a lengyel *tartós marginalizációval fenyegetett területek* módszertan következik 14 mutatószámmal. A másik véglelet a szlovák *legkevésbé fejlett járások támogatásáról szóló törvény* egyetlen jelzőszámra épülő metódusa jelenti. Abban tehát – a szlovák példát leszámítva – különböznek a nemzeti gyakorlatok az európai uniós eljárástól, hogy hány darab jelzőszám alapján sorolják be a területességeket különböző fejlettségi kategóriákba. Az unióban alkalmazott egy főre jutó GDP a korlátai miatt alapvetően nem köszön vissza (egyedül a lengyel példa jelent kivételt), hiszen a vizsgált módszertanok mérési szintjei alapvetően NUTS3-as szint alattiak, majd ezeket aggregálják a különböző közigazgatási vagy statisztikai-tervezési egységekre. A munkanélküliségi ráta azonban mindegyik vizsgált módszertanban megtalálható.

A szlovák módszerek mellett szól, hogy kevés mutatóra építenek, így könnyebb azt kommunikálni, és ami talán fontosabb, naprakész adatokat felhasználni. A *legkevésbé fejlett járások* szlovákiai listáját negyedévente frissítik, a cseh *társadalmi kirekesztési indexet* évente, míg a fennmaradó eszközöket alapvetően az uniós tervezési ciklusokhoz kapcsolódóan igyekeznek aktualizálni. A magyar járások besorolása viszont lassan 10 éve történt, így rendkívül aktuálissá vált.

További különbséget jelent a központilag előzetesen kijelölt fejlesztendő területek megléte vagy hiánya. A regionális megközelítés Lengyelország esetében a legfontosabb, mely – a V4 országok közül egyedüliként – a regionális (vajdasági) operatív programok jelenlegi programozási időszakban történő alkalmazásában is tükröződik. A lengyel stratégiai fejlesztési dokumentumban előzetesen az országos fejlesztéspolitikai döntéshozók által kijelölt elmaradott régiók is szerepet kapnak. Ez a megközelítés a cseh területfejlesztési törekvésekben is visszaköszön, azonban a szlovák és a magyar szakpolitikák nem alkalmazzák ezt az eszközt. (Ugyan Magyarországon a vármegyei közgyűlések megadhatnak *regionális szempontból kedvezményezett járásokat*, ez azonban nem azonos az előzetes központi kijelöléssel.)

Egyértelmű hasonlóság mutatkozik abban, hogy az alkalmazott módszerek szorosan kapcsolódnak az adott ország operatív programjaihoz, hiszen az európai uniós források döntő részt jelentenek a fejlesztéspolitika gyakorlatában. A lengyel és a cseh stratégiai dokumentumokban megjelenő lehatárolásokat kifejezetten az aktuális, 2021–2027-es időszakra frissítették, ahogy a Szlovákia 2030 dokumentum is szerves részét képezi az ország egyetlen operatív programjának (a Szlovákia Programnak). A *cseh társadalmi kirekesztés index* Foglalkoztatás Operatív Programban köszön vissza, míg a hazai járási lehatárolás a Területfejlesztési Operatív Programban. Utóbbi esetében az elsődleges célként „a 4 legkevesbé fejlett régió és a kedvezményezett, kiemelten a 36 komplex programmal fejlesztendő járás fejlettségi pozíciója, főbb gazdasági, társadalmi, környezeti, infrastrukturális mutatóinak javulását” jelölték meg.

5. táblázat: Az elmaradott térségek lehatárolására alkalmazott megközelítések összehasonlítása
Table 5: Comparison of the approaches used to identify less-developed areas

	Magyarország	Lengyelország	Csehország		Szlovákia	
	Kedvezményezett járások	Nemzeti Regionális Fejlesztési Stratégia	Regionális Fejlesztési Stratégia 2021+	Társadalmi kirekesztés index	Szlovákia 2030	Legkevesbé fejlett járások támogatásáról szóló törvény
Alkalmazott indikátorok száma	24	14	5	5	3	1
Lehatárolás legutóbbi frissítése	2015	2018	2018	2021	na.	2022
Elmaradott régiók előzetes kijelölése	Nem	Igen	Igen	Nem releváns	Nem	Nem releváns
Kapcsolódás az operatív programokhoz	Igen	Igen	Igen	Igen	Igen	Igen

Forrás: saját szerkesztés.
Sources: own editing.

ÖSSZEGZÉS

A visegrádi országok közös múltja napjainkban is több téren meghatározó, közte az európai uniós szinten mérhető elmaradottság, speciális térségi jegyek, ugyanakkor a földrajzi tér is differenciál már (földrajzi fekvés) és egyre több társadalmi, gazdasági téren jelennek meg, nőnek a különbségek az országok és régiók között. Témánknál maradva például már

vannak lengyel- és csehországi „vidéki” NUTS2 régiók, amelyek nem konvergencia régiók. Azaz javában zajlik a térségi differenciálódás a poszt szocialista nagytérségben (Szabó et al., 2019). Azt is ki kell emelnünk, hogy ezek ellenére ezen országok számára a jelenlegi GDP, GNI alapú uniós mérés még egyet jelent és fog még a jövőben is a számottevő EU regionális támogatási források hozzájutásával. Ami pedig a területfejlesztést illeti, sok hasonlóság van a vizsgált országok esetében, egyrészt az előbb említett történeti múltból eredő hasonlóságok miatt, másrészt együtt tanultak az EU-tól, „nyugattól” a szakértők, ami a szakpolitika működésén (a méréstől a koncepciókon át az eszközökig) meglátszik. Emiatt is kiemelten fontos továbbra is az érdekfőzések keresése, az egyeztetések, a tapasztalatcserék ebben az országcsoportban.

JEGYZETEK

1 A fejlettség többdimenziós, többmutató jelenség (Nemes Nagy, 2009).

IRODALOMJEGYZÉK

- Igari András: *Speciális régiótípusok szerepe az Európai Unió regionális egyenlőtlenségeiben*, Földrajzi Közlemények, 2021/4, 300–316. <https://doi.org/10.32643/fk.145.4.3>
- Farkas Máté: *Human Development Index számítási módszertana és kritikái*, Regionális Tudományi Tanulmányok, 2012/16 (Térfolyamatok, tércategóriák, térelemzés), 113–138.
- Nemes Nagy József: *A területi versenyképesség elemzési módszerei*, in: Horváth Gyula (szerk.): Régiók és települések versenyképessége, Pécs, 2006, 69–83.
- Nemes Nagy József: *Terek, helyek, régiók*, Budapest, 2009, 350.
- Szabó Pál – Kukely György – Bártfai Gergely: *Társadalmi, gazdasági és területi kobézió a XXI. század Kelet-Közép-Európájában*, Közép-Európai Közlemények, 2019/1, 9–26.
- Śleszyński, Przemysław – Bański, J. – Degórski, M. – Komorńicki, T.: *Delimitacja obszarów strategicznej interwencji państwa: obszarów wzrostu i obszarów problemowych*, Prace Geograficzne, 2017/260, IGiPZ PAN, Warszawa, 296.
- Śleszyński, Przemysław (ed.): *Aktualizacja delimitacji obszarów problemowych na 2018 rok*, Warszawa, 2019.
- Szabó Pál: *Régió és térszerkezet az elmélettől a területpolitikáig*, Budapest, 2015.

JOGSZABÁLYOK

- 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről.
- 290/2014. (XI. 26.) Korm.rendelet a kedvezményezett eljárások besorolásáról.
- 27/2013. (II. 12.) Korm.rendelet a szabad vállalkozási zónák létrehozásának és működésének, valamint a kedvezmények igénybevételének szabályairól.
- 105/2015. (IV. 23.) Korm.rendelet a kedvezményezett települések besorolásáról és a besorolás feltételrendszeréről.

■ 1057/2021. (II. 19.) Korm.határozat a Magyarország egyes területei közötti gazdasági egyenlőtlenség csökkentése érdekében szükséges fejlesztési program, továbbá a „Felzárkózó települések” hosszú távú programjának kiterjesztéséről.

INTERNETES FORRÁSOK

- ČR 2021+: *Strategie regionální horozvoje*, elérhető: <https://mmr.cz/getmedia/58c57a22-202d-4374-af5d-cbd8f9454adb/SRR21.pdf.aspx?ext=.pdf> (Letöltés ideje: 2023.01.21.)
- Fundusze Europejskiedla Polski Wschodniej 2021–2027, elérhető: <https://www.polskawschodnia.gov.pl/strony/o-programie/fundusze-europejskie-dla-polski-wschodniej-2021-2027/> (Letöltés ideje: 2023.04.04.)
- KSRR: *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030*, elérhető: <https://www.gov.pl/attachment/38c54257-5b35-4b2d-b379-c897a31c85e7> (Letöltés ideje: 2023.01.18.)
- *Metodika pro posouzení míry a rozsahu sociálního vyloučení v území*, elérhető: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/wp-content/uploads/Methodika-pro-posouzen%C3%AD-soc.-vylo%C4%8Den%C3%AD.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 01. 20)
- *Sociálnívyloučení v Česku: rozsah v roce 2021*, elérhető: https://www.socialni-zaclenovani.cz/wp-content/uploads/Rozsah_SV_v_CR_2021_fin.pdf (Letöltés ideje: 2023.04.03.)
- Szlovákia 2030: *Vízia a stratégia rozvoja Slovenska doroku 2030*, elérhető: <https://www.mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2021/01/Slovensko-2030.pdf> (Letöltés ideje: 2023.01.23.)
- *Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju*, elérhető: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20062271658> (Letöltés ideje: 2023.03.12.)
- Ústrediepráce, sociálnychvecí a rodiny: *Zoznam najmenej rozvinutých okresov*, elérhető: https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/zoznam-najmenej-rozvinutych-okresov.html?page_id=561733 (Letöltés ideje: 2023.03.07.)
- *Zákon č. 248/2000 o podpore regionální horozvoje*, elérhető: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-248> (Letöltés ideje: 2023.03.10.)
- *Zákon č. 336/2015 o podpore najmenej rozvinutých okresov*, elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/336/> (Letöltés ideje: 2023.03.10.)
- *Zákon č. 539/2008 o podpore územné horozvoja*, elérhető: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/539/vyhlasene_znenie.html (Letöltés ideje: 2023.03.14.)